

ALKEN MEJERI 1893-1995-2025

KALENDER:

- 1893 Mejeriet åbner
- 1940 Ombygning
- 1957 Ombygning
- 1970 Mejeriet lukker pr 1. september
- 1970 Ehrenreich køber
- 1974 Ehrenreich firma lukker
- 1975 Hoptimist A/S overtages af FIH, Malmqvist og Löfvall
- 1975 Ehrenreich teknisk direktør, men fratræder 1976
- 1982 Jette og Kurt Löfvall, København, køber
- 1984 Vandsenge lejer sig ind
- 1986 Vandsenge flytter ud
- 1987 Mossø Huse lejer
- 1988 Kunstcenter, ud 1991
- 1992 Del af mejeriet udlejes til foreningen Alken Station
- 1992 Mejerist-bolig sælges fra
- 1995 Borgere i Alken køber pr 1. januar

**Fra mælk og ost til
forsamlingshus,
købmand og bageri**

Fra den lokale årskalender 2023 i Ry har jeg denne tekst, samlet af lokalarkivet:

Alken mejeri blev indviet i 1893 med 137 leverandører, der havde 930 køer. Det var et tidspunkt, hvor der med baggrund i Andelsbevægelsen blev bygget mange mejerier, idet landmændene havde behov for at få mælken forarbejdet til forskellige mælkeprodukter, der kunne sælges.

I 1940 er bygningen blevet ombygget eller udvidet, antyder en skriftlig kilde. Herom senere.

I 1957-58 blev mejeriet på ny ombygget og moderniseret. Men med årene forsvandt flere af de små landbrug, og dermed mistede Alken Mejeri leverandører.

På efterårsgeneralforsamlingen i 1969 blev det besluttet at lukke mejeriet fra 1. september 1970.

På efterårsgeneralforsamlingen i 1969 blev det besluttet at lukke mejeriet fra 1. september 1970.

De resterende leverandører, der leverede ca. 2,5 mio. kg. mælk til mejeriet, blev henvist til Korsvej Andelsmejeri i Låsby. Mælken blev på det tidspunkt hentet i tankvogn.

Bestyrelsen havde allerede fået bemyndigelse til at afhænde bygningerne og havde indledt forhandlinger med Gustav Ehrenreich om hans køb af mejeriet til en produktion af de såkaldte Busy Birds (fugle i en lang fjeder). Han havde i forvejen en produktion af HOPTIMISTER.

Ehrenreich måtte dog standse produktionen af plastik-emner i 1974. Han blev bl.a. ramt af import-restriktioner i USA og plagiater rundt om i verden.

I 1995 købte foreningen Alken Mejeri (borgere i landsbyen) bygningerne for at etablere et samlingssted og værested i Alken. De ejer stadig mejeriet i 2025. Formand p.t. er Gary Craig.

OM ALKEN MEJERI

*Herfra skrevet af Peter Abildgaard med hjælp fra mange fortællere
Justeret 13. december 2023 og april 2025*

Danskerne, køerne og mælk. I disse år omkring 2025 mener en del af os, at køerne er et problem med deres afgivelse af drivhusgas. Alligevel producerer vi store mængder af mejeriprodukter, og vi køber dem.

Her er de afgørende begivenheder i Alken.

Årstallene over denne beretning om Alken Andelsmejeri er 1893, 1995 og 2025. De fortæller om mejeriets stiftelse, afslutningen og den kraftanstrengelse det var for byens borgere, da de i 1995 købte bygningen. I mellemtiden fik vi i efteråret 2023 Skanderborg Museumsforenings arkitekturpris for at have passet på mejeriet. Året 2025 markerer om ikke andet, end at det går godt, og nu er denne fortælling lagt på hjemmesiden www.alken.dk og printet til en mappe, som kan ses i købmandens cafe.

HISTORIEN: Som andre steder i Danmark er en gruppe lokale mælkebønder i Alken klar til at stifte et andelsmejeri. Det sker i 1893, og der er 137 leverandører.

Mejeriet drives derefter fornuftigt, producerer med overskud og udvides et par gange, nemlig i 1940 og 1957.

I 1970 lukkes mejeriets produktion. Men mejeri-bygningen bevares, I 1970 køber Gustav Ehrenreich bygningen til produktion og forsendelse af plastikfigurerne Hoptimist og Busy Birds. I begyndelsen en succes, men efter få år en fiasko.

I 1974 er Hoptimist-firmaet under administration af Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk. Jette Löfvall og et advokatkontor er tilsynsførende. Blandt kreditorerne er Schur Emballage med et tilgodehavende på 800.000 kr. Københavneren Jette Löfvall bliver efterhånden en kendt profil i Alken. Hun skal styre både bygningen og Ehrenreich. I perioder bor hun i den gamle bestyrerbolig bag mejeriet. Jette og Kurt Löfvall køber mejeriet i 1982 og FIH er ude. Forskellige lejere sørger for liv i bygningen, som også anvendes af Alken-borgerne til mange sammenkomster. I 1995 tager man konsekvensen af dette, og den nystiftede forening, Alken Mejeri, køber bygningen af J.L.

FRA MEJERI TIL KULTURHUS

NUTIDEN. Se dig omkring. Den høje skorsten er væk, men udefra ligner det meste, hvad du kan se på billeder fra før 1970, nemlig et mindre andelsmejeri som hundredvis af andre i det gamle landbrugsland. Inde er der her i 2025 stadig lyse fliser på mange af væggene, og du kan sagtens forestille dig, at rummenes inddeling er "fra engang".

Og desuden har vi her i Alken beholdt bygningens navn, MEJERIET.

Men inventaret er væk, de store tanke, smørkærnen, ostekar og hylde.

Vi passer på huset, og det bliver brugt til mange formål.

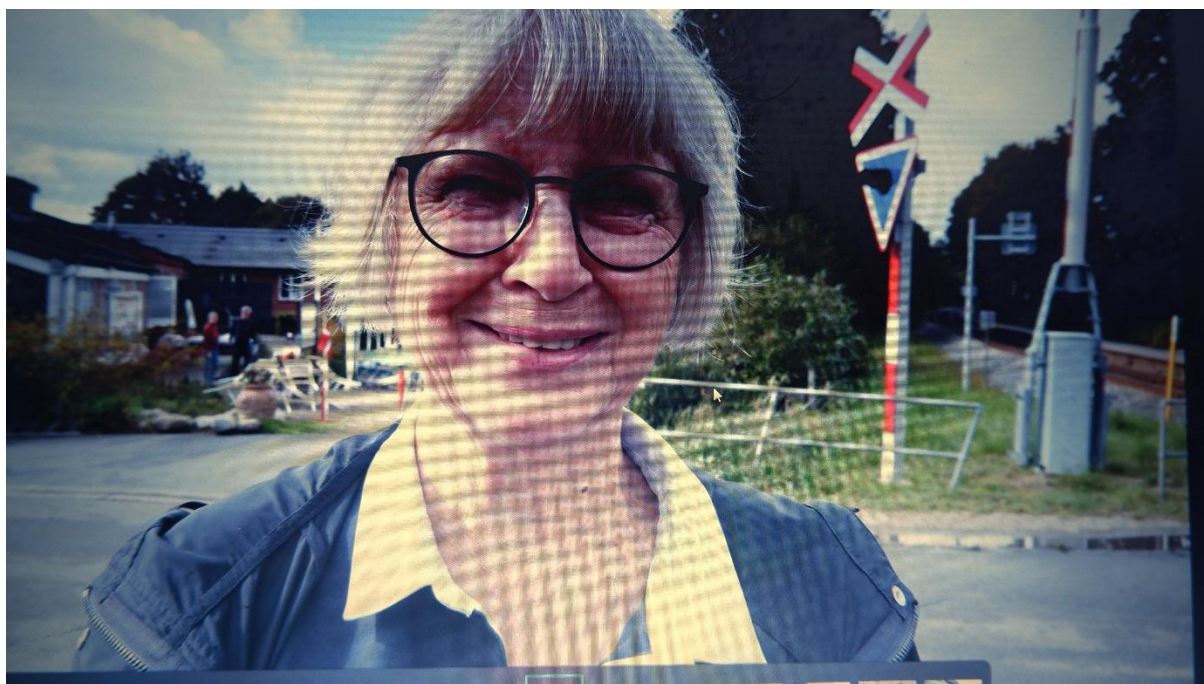
I efteråret 2023 belønnedes mejeriet som bygning samt aktiviteterne med Skanderborg Museumsforenings arkitekturpris. Vi fik en stor plakette.

Mejeriet i Alken er i dag et mangfoldigt center for byen og den nærmeste omegn.

Derefter blev der produceret vandsenge i bygningerne. Lars Brunsø begyndte sin produktion af vandsenge, da han havde lejet en del af bygningerne.

I årene 1988-1990 blev bygningen anvendt til kunstcenter. Men Jette Löfvall havde stadig ejerskabet, og hun kunne sagtens følge borgernes ide om at omdanne det hele til et aktivitetscenter.

I 1995 købte foreningen Alken Mejeri (borgerne) bygningerne. De ejer stadig mejeriet i 2025.

Jette Löfvall ved et besøg i Alken september 2023.

ET OVERRASKENDE GENSYN

Ved fødselsdagen i september 2023 fik Købmanden i Alken overraskende besøg af en god veninde, Jette Löfvall. Hun var den egentlige ejer af Mejeriet i årene 1982-1994. Efter Gustav Ehrenreichs konkurs med Hoptimisterne 1975 blev hun i første omgang indsat af Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk som leder af den fortsatte produktion. Planen var at udvikle og producere nye varianter af Hoptimisterne og Busy Birds. Efter nogle år var markedet åbenbart fyldt. Nu købte hun bygningen sammen med sin mand, Kurt Löfvall, og fortsatte med udlejning til kunstcenter, Brunsøs vandsenge og Mossø Huse m.m.

Ved festen i 2023 kom hun på med opfordring af Peter Abildgaard, som dermed fik hendes ord til herværende store fortælling, og som han sammen med andre var ved at sammenfatte om Alken Andelsmejeri fra 1893 til nutiden. Jette fik hilst på mange af dem, der var med ved hendes salg til borgerforeningen, og hun havde en gave med til købmanden. Det er en pandabjørn som sparebøsse, udviklet af hende til sparekassen Bikuben i 1978. Jette er uddannet designer. Sparebøssen blev modtaget af købmandens formand, Vagn S. Kristensen, som derefter anbragte den på købmandens disk og bad om bidrag til fremtidens nyskabelser.

-Jeg kan ikke huske, hvornår jeg standsede produktion af hoptimister. Ehrenreich forlod Alken og bygningerne i 1976. Der var en aktiv advokat, Ole Malmqvist, på vegne af FIH. Han fik den ide, at det er et godt produkt, og at det kunne reddes.

-Hvem bragte Finansieringsinstituttet ind og hvorfor?

Da Ehrenreich gik konkurs i 1975 bar FIH en stor del af gælden. Den var på 1.695.000 kroner. Største kreditor var Brdr. Schuur emballage 800.000 kroner. Advokaten sagde til FIH, at det var synd, at så stor en virksomhed skulle gå ned. Det er trods alt en stor dansk eksport-virksomhed. FIH havde 3. prioritet.

FIH og Jette: -Vi havde en ide om at videre-udvikle nogle af produkterne.

FIH overtog det hele på tvangsauktionen, 700.000 kroner.

-Hvorfor blev det dig?

-Ole Malmqvist og jeg havde kontor sammen oven på Cafe Viktor i København. Det nye selskab ansatte mig til at lede det. Advokaten ville ikke, ej heller FIH. Så pegede pilen på mig.

-Hvad vidste du om at lede virksomheder på det tidspunkt?

-Tja, fire børn, tegnestue, et hav af opgaver, så jeg er selvlært. Jeg skulle ikke komme som leder, men som fornyer for at få gang i salget. Jeg begyndte i 1975 med at lave sparebøsser til Bikuben. Alt blev produceret her.

Derefter det store hit, Hoptimisterne, som blev produceret her. Jeg ville nødtigt fyre pigerne. Ehrenreich blev ansat som teknisk direktør. Der var han ikke 'så god'. Han begyndte at lave sine egne træ-ting, uden at han måtte.

Derfor skiftede jeg fra kun at komme til Alken en gang om ugen, men måtte flytte herover. Jeg havde kun et lille kontor i mejeriet og en lille lejlighed i Skanderborg Øst.

Men det holdt heller ikke i længden. JL var med på, at Alkens borgere skulle på scenen. Af breve fra august 1992 ses, de afslår i 1992 at købe bygningen, fordi foreningen ingen penge havde. De kunne ikke overtage gælden.

Men de afdrog med pantebrev, som løb ud i 2012.

Indsamlingen til købet af mejeriet i efteråret 1994 blev markeret med en søjle. Her ses fra venstre indsamlerne Jytte Elleby, Ole Keldorf, Michael Rasmussen, Jens Langkjær og Mogens Andersen.

Der var en restgæld, som Alken-borgerne ikke kunne betale, 38.000 kr. Den blev eftergivet.

Jette: -Jeg havde fået, hvad jeg ønskede.

Skødet blev tinglyst pr. 1. januar 1995, da folk i Alken købte bygningen. De havde i løbet af 1994 skabt begrebet 'købergruppen'.

Den gamle borgerforening havde i en periode lejet "kantinebygningen" af Mossø Huse til fester og diskoteker. Men så købte de et stort telt i 1994 til 20.000 kroner og holdt fester der.

I 1995 købte foreningen Alken Mejeri (borgerne) bygningerne. De ejer stadig mejeriet i 2025. Formand p.t. er Gary Craig.

LIDT MEJERI-HISTORIE

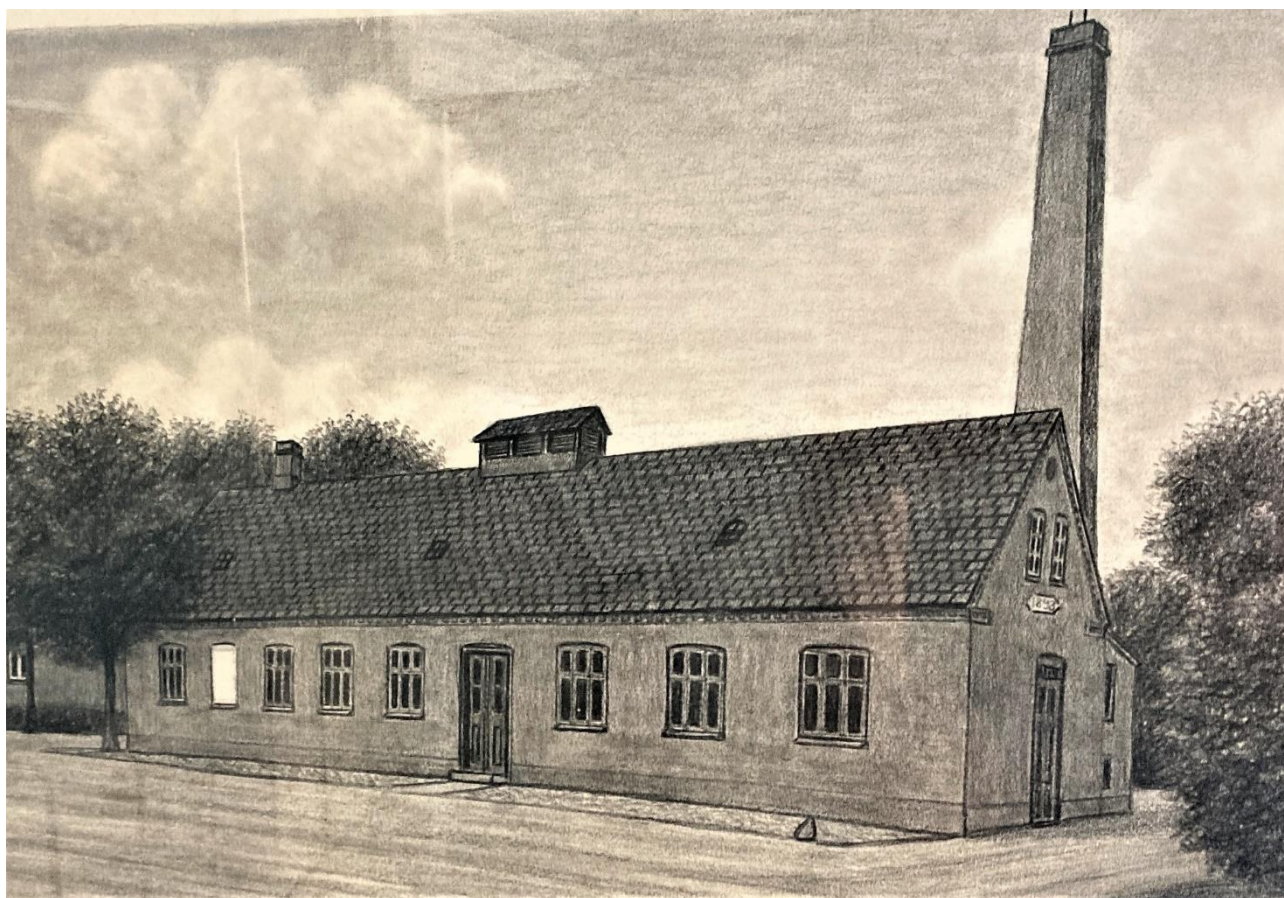
Her er forklaringen på de små mejeriers endeligt.

I 1950'erne blev det klart, at nye tider var på vej for landbrug, industri og forbrugere. De små mejerier og en udpræget konservatisme bevirkede, at danske mejerier sakkede bag ud i forhold til udviklingen i andre lande og den øvrige samfundsudvikling. De internationale priser på landbrugs- og fødevarer holdt ikke trit med omkostningerne. Liberaliseringen af det centrale engelske marked betød, at Smørekseksportudvalget ikke længere kunne indgå langtidskontrakter med de engelske grossister. Enhver dansk producent kunne selv gå ind på markedet, hvilket resulterede i en voldsom priskonkurrence. Dertil kom en begyndende omlægning af detailhandelen til supermarkeder og udviklingen af nye forbrugsmønstre.

I løbet af 1960'erne faldt antallet af mejerier hurtigt og blev erstattet af nogle få større virksomheder. Størst var Mejeriselskabet Danmark (MD), der blev dannet i 1970. Gennem talrige fusioner og opkøb ekspanderede MD stærkt i løbet af 1970'erne og 1980'erne og skiftede i 1988 navn til MD Foods. Bl.a. overtog MD Danmarks største private mejeri, Høng, allerede i 1970 – hvorved man fik en eftertragtet specialost i sortimentet – og i 1975 Det Danske Mælkekompani. Med købet af sidstnævnte kom MD for alvor ind på det lukrative danske konsummælksmarked.

I 2000 blev MD Foods til Arla Foods som følge af en fusion med svenske Arla, som har samme lange andelshistorik.

Mejeriselskabet Arla runder i disse år en omsætning på 100 mia. kr. årligt og er et af verdens største.

Alken Mejeri, ukendt årstal, men det er mejeriets oprindelige udseende. Tegningen i sort-hvid findes i forhallen i den nuværende bygning. Sammenlignes med foto herunder.

RUDOLF FOUSTADS ERINDRINGER

sendt til www.alken.dk - Datering ukendt

Nu kan jeg ikke gøre mig til at være gammel Alken-borger, for jeg boede jo i Vædebro i Skanderup/Stilling Kommune – som senere blev til Skanderborg Kommune. Men i min ungdom indtil midten af 1950'erne kom jeg jævnligt i byen. Og det var jo en helt anden by end Alken i dag – sådan går det. Alting forandrer sig.

Vi kom til Vædebro i 1946, og dengang var mejeriet stadig i funktion med mejeribestyrer, førstemejerist og to mejeri-elever. Der kom hver dag et antal mælkevogne fra oplandet, og der var travlhed. Man producerede også ost på mejeriet, og der var et mælkeudsalg, som blev passet af skomageren, der boede lige ved siden af.

Om onsdagen kom fiskemanden, som var meget dårligt gående, til mejeriet med sine fisk - og som han lige havde hentet på stationen. Han fordelte fiskene på de forskellige mælkevogne i portioner, der passede til husholdningerne på ruterne. Fiskemanden boede på vejen til Svejstrup på venstre hånd lige neden for bakken. Jeg husker desværre ikke, hvad han hed.

Men mejeriet var mere end det. Det var også samlingssted for byens ungdom, nemlig på elevernes værelser.

Alken var meget mere end mejeriet. F.eks. var der station med stationsmester med bolig, posthus, to landpostbude, portør og baneformand og næstformand samt en kolonne, dvs arbejdere til at vedligeholde banelegemet. De var dog ikke faste, men blev ansat efter behov.

Datering uvis, foto fra www.arkiv.dk – muligvis 1943 eller 1945

-Alken havde to lillebiler, Klyne-Hans, der boede i Doktorboligen og Alfred, der boede ude på Svejstrup Enge. Der var to købmænd dengang. Købmand Jacobsen i det nuværende Minimarked og købmand Pedersen (Stimmer), der havde forretning i det første hus oven

for banen. Ham gik det ikke så godt, for det meste af byens befolkning havde bog (kredit) ved Jacobsen. Og hvis Jacobsen fik nys om, at man havde handlet ved Stimmer var han ikke sen til at opkræve sit tilgodehavende.

Jacobsen handlede også med foderstoffer, brændsel, cement m.m. Han havde altid en kommis eller en lærling, og hans kone var altid i butikken. Det kunne ske, at man kom om til Stimmer, og så havde han ikke den vare, man ønskede.

-Men kom igen i eftermiddag, så har jeg den, sagde han.

Og så entrede Stimmer sin damecykel – med kurv – og hjulede ind til Oscar Brun på Møllegade i Skanderborg for at hente varen.

Næste hus bag banen tilhørte rottemanden. Jeg ved ikke, om han fangede nogle rotter; men han købte regnorm – vistnok til at lave muldvarpegift. Der var flere af konerne i Alken, som traskede rundt på græsmarker om natten og samlede orm. De dygtige og tålmodige kunne godt tjene en god skilling ved den beskæftigelse.

Der var både en murermester og en tømrermester i byen dengang – og en slagter og en skrædder. Frysehus fik vi også nede bag skomageren, som fik den opgave at passe det. Samme skomager havde nok at se til. Foruden skomageriet havde han også brødsalg og ishus.

Der var to vognmænd: Henry Bloch og Oluf Sørensen (som også var tørvefabrikant).

Der var en del ungdom i byen dengang, da der næsten var børn i alle husene. To mejerielever, en kommis og karlene på Alken-gårdene. Telefoncentral, forsamlingshus og smedje lå samlet på Skanderborgvej, hvor Gert Nielsen i dag har værksted. Smedekonen var centralbestyrer og bestyrer af forsamlingshuset. Jens Aage Sørensen, som var gift med stationsmesterens datter Thora, hjalp til på stationen. Han rodede lidt med biler, og så havde han en Ferm Vaskemaskine, som han lejede ud – en halv eller en hel dag ad gangen. Skrædderen var en lille mand, der gerne arbejdede om natten. Hans kone Rikke var en udfarende dame, der ville vide alt om alle – særligt nyankomne til byen.

Hans søn Børge spillede harmonika til bal, allerede inden han blev konfirmeret. Han blev gift med Grethe Davidsen, og de spillede med Grethe Davidsens Kvartet i mange år – både i Danmark og i Norge.

-Da jeg flyttede fra egnen, mistede jeg kontakten – og senere, da jeg kom nærmere til, var de fleste af min omgangskreds også flyttet fra Alken, og meget andet var forandret, så der var ikke rigtig noget, der trak.

Rudolf Foustad, 1933-2021

SVEND FRA ENGGÅRDEN

Svend Damgaard blev født i april 1955 i Alken. Hans far var gift med datteren til ejeren af Alken Enggård, den vestlige af gårdene i landsbyen. Forældrene overtog samme år gården efter bedsteforældrene.

Der var 16-20 køer på Enggård, og derfor fik drengen Svend et fint kendskab til Alken Mejeri, når der skulle leveres mælk.

Det er spændende at gå med ham rundt i bygningen i dag (efterår 2023), for han husker indretningen og funktionerne i næsten alle hjørner af mejeriet og kælderens. Stemningen og duften af mælk og ost kan han stadig fornemme i erindringen.

-Og så var der en af mejeristerne, som hed Peter. Han var også en dygtig cykelrytter, en af de bedste i landet. Det var stort for os, når han havde vundet et løb, og Gunner "Nu" Hansen læste hans navn op i radioen. Små byer var stolte af deres helte.

Damgaard husker, at bønderne læssede mælken ind til en trappe i gården ved "stuehuset". Efter 1945 blev der bygget en rampe ved gaden, altså Alkenvej.

De kom ikke kun med mælk, men også med kartofler i ladvogne og med sække over.

Kartoflerne blev dampkogte på vognen og brugt som svinefoder. Vi taler om årene før, der kom kraftfoder. Den slags sluttede sent i 1950-erne

I mejeriudsalget (nuværende trappe ved gaden) kunne man købe sød- og kærnemælk, fløde og ost, isblokke, som var udhuggede i Mossø om vinteren. Disse store blokke blev lagret og skåret i mindre stykker i byens frysehus. Vi taler om tiden, inden de første 'elektriske' køleskabe kom i 1960'erne. De fleste familier navnlig i byerne havde haft små køleskabe med en isboks. Børnene hentede med dages mellemrum en isblok med hjem.

Alkens frysehus ses stadig ved skellet mellem mejeriet og Jens Langkjærs hus.

Mejeriet åbnede som nævnt i 1893.

Svend Damgaard:

-Den første bondemand, som hældte mælk i karret, var min tipoldefar, Søren Christensen Vrold. Jeg har en anden historie om mejeriet. Da Gustav Ehrenreich producerede fuglene, Busy Birds (orange og gul), fik jeg job som ungarbejder. Det gav efter forholdene en god betaling. Mange gange var det natarbejde. Hans maskiner kørte i døgndrift i baglokalerne og støbte fugle. Disse blev kørt ind i rummene helt inde i kælderen. Jeg var der mange gange i weekenderne som 16-17 årig.

HARTVIG V. ERIKSEN, RY

Hartvig Eriksen var landmand det meste af livet, først med malkekøer og leverance til Alken Mejeri, og da det lukkede i 1970, skiftede han til svineavl. Familien havde det lille sted på Fiskerhusvej 12 med 15 tønder land og otte køer, da han blev født 21. december 1938. De var efterhånden seks søskende, to drenge og fire piger.

-Vi kom alle med i arbejdet på gården. Jeg kan huske, at jeg ret tidligt blev sat til at luge med en kniv mellem stenene på gårdspladsen.

-Jeg overtog stedet i 1964 med de otte malkekøer, og da mejeriet lukkede, havde jeg 18. Der var sket to ændringer undervejs. Jeg satte de røde køer ud og skiftede til jerseykøer. De gav en bedre fedtprocent. Desuden havde min far købt en Ferguson traktor til mig. Han havde indtil da kun kørt med hestevogne.

Mine søskende ville ikke have gården, så det blev mig. Der blev ikke skrevet papirer. Det var en tillidsag.

-Jeg fortsatte med den lille gård til 2008, da jeg solgte den, og al slags landbrug standsede på stedet. Men inden da havde jeg også, efter at svinene blev ramt af sygdom, stiftet mit eget lille omrejsende firma, Ry Ornecentral, og jeg kørte i fem år. Desuden tog jeg et kursus som handicap-berider og arbejdede i 15 år på Sclerose Hospitalet i Ry. Det var meget spændende.

Om Alken Mejeri? Kuskene kan Hartvig huske, mange af dem. Men ikke mejeribestyrerne, for han kom ikke ret meget i mejeriet. Han kan huske Jørgensen, som nok var den sidste bestyrer i 1969-1970.

-Ude på gårdene i mejeriets område var vi afhængige af solide mælkekuske, og vi lærte mange af dem at kende. De kom jo hver dag hele ugen. Jeg kan huske flere af navnene. Jens Peter Bjerregaard, Nørregårdsvej. Han kom i mange år omkring 1950.

Otto Nielsen, Boes Møllegaard, kørte med en traktor. Storm havde Boes Vestergaard. Niels Schmidt, Emborgvej, kom med hestevogn. Erling Kjær. Gunnar Mikkelsen havde Emborg-turen og Troelsgård.

Søren Sørensen kørte med lastbil, ruten til Emborg, Boes, Fiskerhusvej.

Mælkebønderne afregnede efter indvejning, mængde og fedtprocent. Hver søndag kom kuskene med mælkepenge ud til os.

Min far var flittig og havde mange ideer. Vi avlede især rug. Når vi havde taget fra til foder, samlede vi traverne og kunne binde to bundter om dagen til en tækkemand i Boes. Vi satte også en stor mark med kartofler. Dem lagde vi i en kule, og så kørte vi en gang om

ugen til en fast kundekreds i Ry. Alt i alt sørgede han for en rimelig indtægt til vores familie. Far døde i 1983.

Mor var selvfølgelig med i arbejdet. Men jeg kan særligt huske, når hun lavede is om vinteren. Så rørte hun råmælk og fløde, blandede vanilje i det og satte isen ud i sneen, når der var frost. Sådan en aften havde vi en dejlig fest.

*De styrede Alken Mejeri fra oktober 1952 - plus to eller tre år, Asta Marie og Peter Vagn Sørensen. Her fotograferet på Smukfest 9. august 2015 inviteret af deres svigersøn, Poul Martin Bonde.
Foto: Peter Abildgaard*

Riberhus-ostens opfinder var mejeribestyrer i Alken fra 1952

Peter Vagn Sørensen, født 1920, af de fleste i branchen kaldt PV, var en dygtig mejerist og frem for alt en dygtig fremstiller af ost, nok en af de bedste i Danmark.

Ægteparret kom til Alken Mejeri i oktober 1952. De havde været på mejeriet i Truust.

Alken-bestyrelsen med Anders Andersen som formand kendte hans navn, for han havde gode papirer, uddannet på Ladelund Mejeriskole

Der var tre mejerister, som var indstillet. De valgte PV.

Mejerierne gik efter at få ansat et ægtepar, også i Alken, nødvendigvis. Det var vilkårene for mejeribestyrerens kone, for der var et stort folkehold, og hun skulle sørge for mad både morgen og aften. Men hun deltog ikke i produktionen.

Mejeriet fik i de år en ny og effektiv smørkærne. Den gamle havde været at træ. PV var desuden meget tilfreds med, at bygningen havde et rummeligt ostelager. Han var allerede dengang en ivrig ostemager.

De var kun få år i Alken og overtog det lidt større mejeri i Bredsten. I 1972 flyttede PV og familien til det store mejeri i Ribe, hvor han især huskes for at have udviklet den sidenhen landskendte ost, Riberhus.

Kilde: Asta Marie Sørensen, juni 2023

Den originale HOPTIMIST.

Gad vide, om en eller anden i Alken stadig har en vintage-model 1976?

EHRENREICH'S HISTORIE OM FUGLE OG HOPTIMISTER

Hans Gustav Ehrenreich fik mange ideer. Fra 1976 blev han en del af historien om Alken Mejeri. De fleste vil huske ham for HOPTIMISTERNE.

Han var skiftet fra træ til plastik i 1965.

Her havde han ramt noget. Markedet eksploderede, og han ledte efter plads til produktion af både hoptimister og fugle. Han ledte også efter medarbejdere.

Historien er beskrevet på hjemmesiden for Stilling Egnsarkiv med sønnen Jørn E som kilde:

-Fremstillingen af tingene i plastik startede på Århusvej, men snart blev det nødvendigt med større lokaler. I 1968 var det den nedlagte "Elgaards Foderstof" på Lynghøjvej, der skulle være det nye produktionssted. Jørn, der i forvejen var involveret i træværkstedet,

tog sig også af det praktiske på Lynghøjvej 2. Han gik i gang med den store sav på Stilling Savværk og fik fremstillet det træ, der skulle anvendes til indretningen af de nye lokaler. I løbet af få år viste det sig, at plastik-uroerne blev så stor en succes, at heller ikke rammerne på den tidligere "Elgaards Foderstof" slog til. Derfor besluttede Ehrenreich at indrette en fabrik i det nedlagte mejeri i Alken. Efter flytningen til Alken i 1970 gav han sit personale på ca. 40 mennesker en ekstra julegave i form af en uges ferie til Mallorca. Selv tog han ikke med. Han havde travlt med at planlægge flytningen til Alken. Også på andre måder var Ehrenreich bevidst om, at det var vigtigt, at de ansatte havde det godt på arbejdet. I alle afdelinger var der opstillet vaskemaskiner, som personalet frit kunne benytte. Mest bemærkelsesværdigt var det nok, at der blev oprettet en børnehave til de ansatte i Alken. Børnehaven kom også til at fungere som den lille bys børnehave.

FOTO

Her ses fra venstre Kirsten Ehrenreich, børnene Walther, Jørn og Palle (øverst) samt chefen, Gustav. I baggrunden ses den oprindelige Alken Station. Foto cirka 1974: Preben Tolstoy, JP

Da produktionen var på sit højeste, var mere end 100 mennesker beskæftiget i virksomheden: Flest i Alken, men der var stadig medarbejdere i Stilling, og der var kommet en ny afdeling i Horsens - foruden et antal hjemme-arbejdere. I den periode var det nødvendigt med en varevogn og tre lastbiler til at transportere de færdige produkter til udstillinger og forretninger, og der skulle også leveres materialer til hjemmearbejderne, og de færdige varer skulle tages med retur. I Alken blev det nødvendigt at etablere eget elværk på 200 kW for ikke at genere strømforsyningen til byens beboere. Tiden med storproduktion af plastic-pynteting blev ikke særlig lang: fra 1967 til 1974. Dette skyldtes bl.a., at Ehrenreichs produkter blev ramt af importforbud i USA. Fabrikken måtte derfor lukke. Ehrenreich havde stadig mange nye idéer og planer om at genoptage produktionen, som dog ikke blev realiseret.

Gustav Ehrenreich var født i 1917, blev uddannet møbelsnedker og kaldte sig 'kunsthåndværker'. De første kunstværker var udført i mose-eg, unika, for ikke to var ens, siger en fortælling på Stilling Egnsarkivs hjemmeside.

TVILLINGERNE OG DERES UNGDOM I MEJERIET

Bjarne og Birger Gjesager blev født i 1952 på en lille gård (Emborgvej 68) på kanten mellem de gamle sogne, Dover og Ry. De boede tæt ved Boes næsten på sognegrænsen, men de gik altså i skole i Ry.

Derimod var deres far, Peter Viggo Gjesager kusk for Alken Mejeri i mange år, så de færdedes i barndommen og ungdommen meget i mejeriet og ude blandt mælkebønderne, når de var med deres far.

Familien boede Emborgvej 68, Boes, dengang få meter inde i Ry Kommune, og blev derfor elever i skolen i Ry.

Men det tænkte de ikke over, mange af kammeraterne boede i Alken (skolen i Bjedstrup).

Drengene flyttede hjemmefra omkring 1975. Bjarne kom i lære som elektriker.

Birger blev tømrer.

Deres far, Peter Viggo G, var bl.a. chauffør og indvejer i mejeriet i Alken. Derfor kom de tit i mejeriet, da de blev store nok. Vi kørte med på søndagsturen sammen med vores far. Start klokken 6 om morgenen.

*Tvillingernes far, mejeriets chauffør
og indvejer, Peter Viggo Gjesager,*

Mælkekusken kørte i de første år med traktor og ladvogn en runde til mejeriets mælkebønder. De sidste år kørte man med en tankvogn, købt af mejeriet cirka 1967.

En dag i juli 2023 gik Peter Abildgaard en tur i bygningen med Bjarne og Birger. Her er nogle af deres erindringer:

-Store sal. Mælkejungerne kom ind over rampen og åbningen mod 'nord', og straks blev de vejret og noteret. Der var et transportbånd hen til det første kar. Her blev råmælken skilt til sødmælk (og fløde?)

Så kom resten i det andet store kar, valle. Det kom ud ad døren mod syd, valle eller 'futmælk' var godt til at blande i dyrene foder. Så nu vendte ruten om, når det skulle tilbage til gårdene.

I mejeriet stod fyret i et hjørne, nærmest over to etager. Det var et stort spøgelse, drevet på fuel-olie. Det blev tændt meget tidligt om morgenen, støjende og buldrende.

Mejeriets udsalg til byens og egnens familier blev passet af skomageren. Det var indrettet i rummet, der nu er forhal ved trappen.

Cirka hvor fodbold-tvstuen i dag har køleskab var der dengang et større kølerum både til udsalget og mejeriets produkter. Der var smør-kærne der, hvor vi nu har tv stue.

I et længere lokale, nu køkken og anretter-disk, blev der lagt op til ost. Det var vi ikke med til. Men der blev lavet meget ost. Alken Ost fik mange præmier. Til sidst blev der lagret ost 'alle stedet', også i kælderen.

Da mejeriet lukkede, købte far nogle af ostehylderne, solide ting – andre købte også. Og da mejeriet lukkede i 1970 var det slut for os. Vi kom der ikke mere (18 år gamle)

Bjarne har sendt et foto af den sidste nyskabelse, inden mejeriet lukkede i 1970, nemlig en 'nuttet' lille tankvogn. Han kan ikke huske dato for anskaffelsen.

*Den fine tankvogn. Her tanker den 'futmælk'. Ved tankvognens bagende ses studsene til råmælk.
Foto udlånt af Bjarne G*

Bjarne og Birger Gjesager besøgte Alken Mejeri i juli 2023.

JENS MORTENSEN

-Vi boede Alkenvej 32. Jeg er født i 1958 og overtog gården efter far. Skiftede til fedekvæg, da mejeriet lukkede, og vi solgte i 1989.

-Der er et stykke at køre fra gården til Alkenvej, så min far kørte spandene derud, vel to-tre stykker. Så vidt jeg husker, begyndte han med 6-8 køer, til sidst 16 eller 17.

Mejeriet havde en 200 liters tank.

I nyere tid havde Knud Erik Jørgensen købt gården og havde en flok præmierede gedebukke. I dag er det Jonas Petersen og Anna, som driver landbrug på stedet.

DE INDLEDENDE AKTIVITETER

Fra www.alken.dk v. Knud Abildtrup 7. marts 2023

1996 blev året, hvor den gamle Alken Borgerforening og den nye forening Alken Station blev slået sammen og fortsatte under det nuværende navn Alken Borger- og Aktivitetsforening. Den første bestyrelse blev præsenteret i Byfestbladet 1996 med foto, fra venstre: Eric Ballowitz, Gary Craig, Annette Uhrenholt, Anne Grete Viborg, Søs Nielsen, Carsten Jensen og Poul Ganer.

I foråret måtte der adskillige generalforsamlinger til, før de to foreninger kunne fusionere: Den dengang næsten 50 år gamle borgerforening med de traditionelle årstids-aktiviteter, juletræ, byfest, katten af tønden, foredrag, revy og dilettant, og så foreningen Alken Station med bare tre år på bagen, som blandt andet stod for fællesspisninger, cirkeldans og klub for børn på mejeriet – og af flere ældre i byen og borgerforeningsfolkene blev opfattet som mere flippet.

Der var i borgerforeningen i første omgang ikke enighed om økonomisk støtte til alt det nye, der foregik omkring Mejeriet, og det havde passet flere tilflyttere godt ikke hele tiden at skulle have alle initiativer sanktioneret i en bestyrelse, der ikke altid var med på noget nyt. Et forslag i borgerforeningen om at skænke 17.000 kr. til indsamlingen til at købe mejeriet et par år før havde samlet 75 procent opbakning, selv da alle modstandere var

trommet sammen. Tilhængerne af bevillingen skyndte sig nemlig også ud i byen for at samle medlemmer, der kunne stemme for.

I et dobbelt-interview med Carsten Jensen og Mogens Andersen, der var formand for Alken Mejeri, konstaterede Carsten, at der til sidst ikke var nogen, der stemte imod sammenlægningen, og meget få i byen sagde nej til at gå med i den nye sammenlagte forening. Han pegede også på en tendens til at sige "dem" og "os" på bestyrelsesmøderne – så nu var det på tide at indse, at Alken var for lille til to foreninger.

På Mejeriet blev køkkenet praktisk placeret midt i det hele indrammet af glasvægge og lige ovenpå installationer som fyr og afløb. Dengang stod Anne Grete Viborg for fællesspisningerne, også før køkkenet var fuldt udbygget, så de private køkkener måtte i brug. Ved den lejlighed (1996?) blev forslaget om natcafé i vinterhalvåret, når børnene var puttet, også luftet. Det skulle blive til en årelang tradition med fredagsbar.

Det år blev byens eget festtelt sat til salg – for minimum 20.000 kr. Det skulle fra købet tjene sig ind ved udlejning til andre landsbyer og foreninger, men det krævede meget arbejde at sætte op og tage ned igen. Så farvel til det.

De først pip om en udstykning bag Sandvejen lød også det år – det der senere skulle blive til Anes Høj.

VI VANDT. Fra venstre Vibeke Ballowitz, Jytte Elleby, Hans Hornbek og mejeriets formand i 2023, Gary Craig til højre, med plaketten.

EN PÅSKØNNELSE

Arkitekturens Dag faldt den 2. oktober 2023, og årets tema var "Bæredygtige byer og lokalsamfund".

I Skanderborg Kommune blev det også blive markeret af Museumsforeningens bestyrelse. En rådgiver, arkitekt Niels Meyer, Den Gamle By, havde rettet blikket mod det gamle mejeri i Alken. Han bragte efter en rundvisning bygningen frem som et emne, og borgere i Alken kom med et konkret forslag. Begrundelsen var, at borgerne i Alken og deres foreninger siden overtagelsen i 1995 havde værnet om bygningen, vedligeholdt den og fornyet udstyret. Men meget af det oprindelige udtryk er bevaret, især de oprindelige fliser på væggene. Set udefra er man ikke i tvivl, at dette var et mejeri.

Frem for alt bliver hele molevitten brugt til fællesskab, fester, koncerter, små og store kulturelle begivenheder samt Alkens månedlige fællesspisning. Desuden værksted i kælderen og købmand, cafe og bageri i sidebygningen.

Og hvad skete der så? Arkitekturprisen gik til Alken Mejeri. Arkitektur, kunne man spørge? Hvad er meningen? Den er god nok, skrev redaktøren på www.alken.dk. For årets arkitekturpris fra museumsforeningens særlige udvalg lagde denne gang lige så meget vægt på bygningernes indvendige værdi som den udvendige arkitektur. En større delegation fra Alken var mandag 2. oktober 2023 med ved prisuddelingen på Museum Skanderborg, Perron 1, og i museets store sal kunne man høre om årets præmisser: Lokal tilpasning, respekt for omgivelserne og historien. Funktionel kvalitet. Bæredygtig indsats. Fokus på materialevalg og ressourceforbrug. Renovering og tilbygning til eksisterende bygninger. Byrum i historiske bydele. Den var hjemme. De otte fra Alken blev kaldt op på scenen og glædede sig på landsbyens vegne. Hurra for det. Nu er en fin plakette anbragt i bygningen. Det rigtige og meget lange navn for priskomiteen er: Museumsforeningens Udvalg for Bygnings- og Bykultur.

Dette er tydeligvis et postkort. I slutningen af 1800-tallet vokser ideen i Danmark. Her er nyskabelsen nået til Alken i 1909. Jernbanen kom i 1871, og strækningen mellem Skanderborg og Ry ligger gemt neden for den mørke bevoksning 'under' mejeriet. Det lille spor og bommen til højre er det såkaldte havnespor til en lille havn ved Mossø. Jernbanedæmningen kan stadig ses ved fællespladsen, dog uden skinner og tog. Billedets kvalitet er forbløffende god. Der kendes ikke andre postkort fra Alken i denne periode.

BYFESTERNES HISTORIE

CITAT FRA BYFEST-PROGRAM SOMMEREN 1979

For fjerde år i træk holder Borgerforeningen for Alken og Omegn byfest.

Næh stop, vil nogle af byens længst-boende borgere måske udbryde. Nok hedder det nu om dage 'byfest', men her i Alken har vi i mange år holdt en form for 'sommerfest'. Det må man sande, når man læser tilbage i Borgerforeningens støvede protokol. Allerede ved foreningens start i 1948 kan man i referat af bestyrelsesmødet 29. maj læse, at det vedtoges at holde en fest ved søen. Der påtænkes at holde en fugleskydning og forskellige underholdning. Der afholdes bal om aftenen. Børges orkester spiller. Nok har festerne i årenes løb skiftet program, men festernes formål er stadig det samme, nemlig en dag hvor unge og ældre fra byen og den omegn mødes og oplever en glad dag i hinandens selskab. På Borgerforeningens vegne på gensyn i ALKEN den 28. juli.

Underskrevet Carsten Jensen.

I 1979 var bestyrelsen Carsten Jensen, Jørgen Pedersen, Eddie Kjærgård, Kjeld Petersen, Vita Pedersen.

Byfestudvalget Grethe Rasmussen, Poul Vestesen, Palle Ehrenreich, Bendt Jensen, Jan Pedersen, Carsten Jensen, Jørgen Pedersen.

HISTORIE:

Her er forklaringen på de små mejeriers endeligt.

Strukturproblemer i mejerisektoren

I 1950'erne blev det klart, at nye tider var på vej for landbrug, industri og forbrugere. De små mejerier og en udpræget konservatisme bevirkede, at danske mejerier sakkede bag ud i forhold til udviklingen i andre lande og den øvrige samfundsudvikling. De internationale priser på landbrugs- og fødevarer holdt ikke trit med omkostningerne. Liberaliseringen af det centrale engelske marked betød, at Smørekseksportudvalget ikke længere kunne indgå langtidskontrakter med de engelske grossister. Enhver dansk producent kunne selv gå ind på markedet, hvilket resulterede i en voldsom priskonkurrence. Dertil kom en begyndende omlægning af detailhandelen til supermarkeder og udviklingen af nye forbrugsmønstre. Til forskel fra de eksport-orienterede landmejerier havde bymejerierne langt bedre forhold. Mælkeloven fra 1940 gav bymejerierne monopol på forsyningen af bybefolkningen, og man undgik indbyrdes konkurrence ved at opdele salgsområderne imellem sig. Endvidere aftaltes prisen med kommunalbestyrelserne på en måde, som sikrede, at omkostningerne kunne væltes over på priserne. I forlængelse af Mælkeloven havde bymejerierne allerede i 1940'erne og 1950'erne gennemført en vis rationalisering af produktions- og salgssystemet. Bymejerierne og de specialiserede ostemejerier nød endvidere godt af en voksende bybefolkning og velstand. KILDE: Danmarkshistorien, skrevet og udgivet på nettet af Aarhus Universitet.

Mejeriselskabet Arla runder i disse år en omsætning på 100 mia. kr. årligt og er et af verdens største.